

in secundo lib. paralip. cap. 22. tacito loco mortis: qui quonia hic explicatur, manifestat q̄ Ochozias ex Samaria adductus est ad Iehu in Megiddo: & tūc occisus ab eo, mortuus est ibi, & non prima vice quando ipse fugerat in Megiddo. Et resurrexit cum seruis eius in Ierusalaim: & sepelierunt eum in sepulchro suo cum patribus suis in ciuitate Dauid. Et anno vndecimo Iorā filij Ach' ab regnauit Achaz'ia super Iehudam. Quæstio statim oritur: ex eo quod in præcedenti capitulo dictum est quod anno duodecimo istius Ioram filij Ach' ab regnauit Ochozias super Iudā: quomodo ergo nunc dicitur q̄ anno vndecimo eiusdem regnauit? Solutio est q̄ vtrunq; est verum diuersimode. nam anno vndecimo regnauit corregnando patri grauisima ægritudine laboranti, vt scribitur in paralipomenō: anno vero duodecimo regnauit succedens patri defuncto.

Venitq; Iehu in Iizrebel: porro I'zebel introitu eius audito depinxit oculos suos sibi. Hebraica litera sonat quod posuit nescio quid facti in oculis suis: & propterea non fiat vis in verbis. clarum est enim q̄ ad ornatū apposuit, quicquid posuit: vt ornatus capitis subiūctus testatur. & ornatu caput suum. Et respexit per fenestram ingredientē Iehu per portā. Palatiū regiū in platea iuxta portam ciuitatis (vtpote nobilissimo loco) erat: & ideo Izebel ē fenestra vidit Iehu ingredientē ciuitatē. Vidit autē sic ornata, non libidinis, sed maiestatis gratia: vt subiuncta verba testantur. & ait, nūquid pax potest esse Zimri. Parui refert q̄ Hebraicē habetur. nū pax Zimri occidēs dominū suū? In tertio li. cap. 16. narratū est quod Zimri occidit Elam regē Israel dominum suū, vniuersamq; domū Bahasē: & q̄ septem diebus regnauit, succeditq; septimo capta ciuitate ab Homri patre Ach' ab. Opprobando itaq; assimilat Izebel Zimri Iehu: vtpote imitatorē eius, in hoc q̄ occidit regē dominū suū. & cōminatur futurū ei bellum statim ad ipsius ruinā quem admodū euenit Zimri, dicendo num pax: intendit enim negatiuā. Vnde de cōmoto statim Iehu subiungitur. Leuauitq; faciem suam ad fenestrā, & ait, quæ est ista. Hebraicē habet. quis mecum quis: nō interrogauit quānā esset (quoniam agnoscebat eam) sed excitauit ministrōs ipsius Izebel cū ipsa existentes, sciscitando quis eorum consentiret ipsi Iehu. Vnde & subditur. & inclinauerunt se ad eum duo vel tres eunuchi. Parui refert quod hebraicē habetur. & respexerunt ad eum duo tres eunuchi. Sic iacet in hebræo: hoc est & respexerunt ad eum tanquā offerentes

ferentes seipsos ad obsequium illius primum duo, deinde superuenit tertius ad fenestrā domus regie. Et dixit, precipitate eam, & precipitauerunt eam: aspersisq; que est sanguine paries & equorum vngula. Hebraicē habetur. & equi, aspersi sunt sanguine. Deinde sequitur. & calcauerunt eam. Potest tamen legi. & calcavit eam, vtroque tamen modo significatur quod multo equorum calcavit eam, & forte ipsemet Iehu equo suo calcavit eam primus.

Cūque introgressus esset vt comederet atque biberet, ait. Legendum est. Et venit & comedit & bibit: & dixit, post prandiu enim dixit subiuncta. ite & videte. Hebraicē habetur. ordinata nunc maledictam istam & sepelire eam. Disponi de sepultura & sepeliri mandat, quia filia regis, Sidoniorum, est. Non detulit regiē domui Ach' ab, sed regi Sidoniorum. Inuenitque vt sepelirent eā: & non inuenerunt ex ea nisi caluariā & pedes & palmas manū. Reuersiq; sunt & nunciauerunt ei: & ait Iehu, sermo domini est quē locutus est in manu serui sui Eli' iahu Thibitæ dicendo, in agro Iizrebel comedent canes carnes I'zebel. Et erit cadauer I'zebel sicut sterces super faciem terra in agro Iizrebel: ita vt pratercuntes dicant, hæcine est illa I'zebel? Iuxta Hebræum habetur, quod nō dicent, ista I'zebel. Ex eo quod cadauer I'zebel derelictum vt finis agri est, & canes comederunt fere totum illius corpus, consequens fuit vt non demonstraretur amplius I'zebel. & propterea verificata est prophetia, quod nō erunt dicētes ista I'zebel: quia nec cadauer eius demonstrabile erit.

CAPVT X.

Rant autem Ach' ab septuaginta filij in Someron: scripsitq; Iehu literas & misit in Somerō ad optimates ciuitatis & ad maiores natu. Iuxta Hebræū habetur. ad principes Iizrebel senes, & ad nutricios Ach' ab dicendo. Quia Samaria erat ciuitas regia, ideo magnates Izrebel erant in Samaria tanquā optimates regni: nutricii autem Ach' ab appellatur illi qui nutriebāt filios Ach' ab. Statim cū acceperitis literas has, qui habetis filios domini vestri & currus, & equos, et ciuitates firmas, & arma: eligite optimū & rectissimū filiorū domini vestri, & ponite eū sup soliu patris sui, & pugnatē pro domo domini vestri. Optionē eis dat pacis vel belli. Timuerūtq; vehementer. Hebr. habet. valde valde, vt intelligam⁹ magnitudinē timoris. & dixerūt: ecce duo reges nō steterunt corā eo, & quomodo stabimus nos? Miseruntq; præpositi domus & præpositi ciuitatis & senes

senes & nutricij ad Iehu dicendo: serui tui sumus & omnia qua dix-
eris nobis faciemus, non constituemus nobis regem, quicquid bonum
est in oculo tuo fac.

Scriptis autem eis literas secundas dicendo: si mei estis & voci
meae obeditis, tollite capita virorum filiorum domini vestri & venite
ad me hac eadem hora cras. Iuxta Hebraeum habetur, sicut tem-
pus crastini diei in Iizrehel. nihilq; dicitur de hora. Phrasid au-
tem Hebraica est, hoc modo significare tempus. porro filij regis
septuaginta viri apud optimates ciuitatis nutriebantur. Legendum
esset, grandesciebant, insinuatur enim hinc quod pueri erant.
Cumque venissent litera ad eos, tulerunt filios regis & ingulauerunt
septuaginta viros: & posuerunt capita eorum in cophinis, & miserunt
ad eum in Iizrehel. Venit autem nuncijs & indicauit ei dicendo, ar-
tulerunt capita filiorum regis: & dixit ponite ea in duobus acervis
iuxta introitum portae vsque mane. Cumque diluxisset egressus
est, & stans dixit ad totum populum: iusti estis. Hebraice habetur,
iusti vos, hoc est vos habemini iusti nemini nocentes: ac per
hoc vos inuoco iudices & testes subiunctorum, si ego. Legen-
dum est, ecce ego coniuurai contra dominum meum & interfeci eum,
& quis percussit omnes hos? Proponit e regione gestorum a se,
occisionem filiorum regis a proprijs amicis regis: vt populus
conferendo haec gesta, capax reddatur quod diuina est au-
thoritate factum totum contra domum Ach'ab, & propterea
subiungit intentam conclusionem. Videte ergo nunc quod non
toccidit de sermonibus domini. Iuxta Hebraeum habetur, Scitote nunc
quod non cadet ex sermone Iehouah in terram quem locutus est domi-
nus contra domum Ach'ab, hoc est quod nihil sermonis domini
toccidit a veritate, ad dissimilitudinem enim gestarum rerum
quarum aliquid cadens in terram perit, loquitur. & dominus
fecit quod locutus est in manu serui sui Eli' iahu. Percussitque Iehu
omnes qui remanserant de domo Ach'ab in Iizrehel, & omnes opti-
mates eius & motos eius & sacerdotes eius: donec non remansit ei su-
perstes. Declarata diuina sententia contra domum Ach'ab, pro-
cessit ad vltiorem cladem.

Et surrexit & iuit in Someron: vndeq; ad cameram pastorum.
Parui refert quod hebraice habetur, ad domum officinae pasto-
rum in via. Communi vocabulo officinae vtimur, quia car-
mus proprio correspondente Hebraicae dictioni. Et Iehu in-
uenit fratres Achaz' iahu regis Iehuda. Fratres appellantur filij
fratrum & amici ex Iuda: vt paralipomenon manifestat. &
dixit,

dixit, qui estis qui responderunt, fratres Achaz' iahu sumus & de-
scendimus ad salutandum filios regis & filios reginae. Nesciebant isti
occisos esse filios regis. Et dixit, comprehendite eos viuos: & com-
prehendite eos viuos, & ingulauerunt eos in cisterna iuxta came-
ram. Parui refert quod hebraice habetur, in pateo domus officinae
ne quadraginta duos viros, & non reliquit ex eis quenquam. Iugulari
enim narratur vbi sunt iuueti tanquam fautores domus Ach'ab.

Cumque abisset inde, inuenit Iehonadab filium Rechab in occur-
sum sibi. Hic est pater Rechabitarum non bibentium vinum,
quorum apud Ieremiam laus est. & benedixit ei, benedictione
laudis pro vindicta aduersus domum Ach'ab tam profanam.
& ait ad eum, an est cor tuum reclusum sicut cor meum cum corde tuo
& ait Iehonadab, est: si est, inquit, da manum tuam, qui dedit ei ma-
nam suam: at ille leuauit eum ad se in currum. Et dixit, veni me-
cum & vide zelum meum pro domino: & equitare fecit eum in cur-
ru suo. Venitque in Someron, & percussit omnes qui remanserant de
Ach'ab in Someron donec deleret eum: iuxta verbum domini quod
locutus fuerat ad Eli' iahu.

Congregauitque Iehu totum populum & dixit ad eos: Ach'ab
coluit Bahal parum, ego autem colam eum vade. Fuisse mendacium
officiosum effectus testatus est, non casu, sed intentus & pra-
dictus ad Ionadab, dicendo ei, veni & vide zelum meum pro
domino. At si quaeris an mendacium hoc ratione scandali
fuerit perniciosum, respondeo quod mendacium hoc ex suo
genere erat perniciosum, vtpote professio quod ipse Iehu es-
set cultor Bahal: sed ex intentione loquentis vna eademque
ratione excusatur a pernicie sui generis & scandali, quia vi-
delicet breuissimo tempore visuri erant vniuersi animi loquen-
tis. haec enim sufficere videtur ad excusandum mortale pec-
catum mendacij officiosi coram deo vidente cor loquentis a per-
nicie coram hominibus, qualis erat haec: quia in verbis consistit
nocius apud homines nescientes sanctorum sine loquentis. exi-
stimauit enim Iehu mendacium illud celerrime profuturum di-
uinae gloriae, interim nec sibi nec alteri nociturum: mora enim
modici temporis pro nihilo reputauit. Nunc igitur omnes pro-
phetas Bahal, omnes seruos eius & omnes sacerdotes eius vocate ad
me: nullus desit, sacrificium enim graue est mihi Bahali, quicumque desue-
rit non viuere: porro Iehu faciebat hoc insidiosum. Legendum esset, cum
fallacia, de qua dictum est, & cuius finis subiugitur, vt disperde-
ret cultores Bahal. Dixitque Iehu, sanctificate diem solennem Bahal.

Hebraicè habetur. *parate frequentiam Bahali.* hoc est parate pro frequentia cultorum Bahal animalia pro victima & quæcunque paranda erant. Et hæc verba & similia quanuis sonent imperium actionum idolatrarum, intelligenda tamen sunt secundum intentionem loquentis non ad inducendum ad idolatriæ actus, sed ad dirigendum illorum idolatriam in vindictam intentam: quemadmodum verba Eliæ ad populum & cultores Bahal, quod sacrificarent Bahal &c. vt in tertio libro scriptū est. *vocauitq; Hebraicè habet. & parauerūt. Executio narrat. Misitq; Iehu in totum Israel, & venerunt omnes serui Bahal, non remansit quisquam qui non venerit: ingressiq; sunt domum Bahal, & repleta est domus Bahal ab extremo vsque ad extremum. Dixitq; ei qui erat super vestes, profer vestes omnibus seruis Bahal: & protulit eis vestes. Ingressus est autem Iehu & Ichonadab filius Rechab domum Bahal: & ait cultoribus Bahal, pergnite & videte ne quis sit hic vobiscum de cultoribus domini, sed sint cultores Bahal soli. Ingressi sunt igitur vt facerent victimas & holocausta: Iehu autem posuerat sibi foris octoginta viros, & dixerat, quicumque euaserit de hominibus quos ego adduco ad manus vestras, anima eius erit pro anima illius.*

Et fuit cum completum esset holocaustum, præcepit Iehu militibus. *Hebraicè habetur. cursoribus & ducibus.* Pedites militares, cursores appellat tam hic quàm inferius, *ingredimini & percucite eos, nullus euadat: & percusserunt eos in ore gladii, & proiecerunt eos milites, pro cursoribus & duces.* Priuatio sepulturæ narratur. *proiecerunt enim occisos inhumatos feris, auibus & canibus, & ierunt in ciuitatem templi Bahal.* Iuxta Hebræum habetur. *& ierunt vsque ad ciuitatis domus Bahal.* Sacellū Bahal in ciuitate Samariæ quodcunque iustrarunt ad destruendum. *Et extraxerunt statuam domus Bahal, & combusserunt & comminuerunt eam.* Ordo præposterus, familiaris hebraicæ phrasi. prius enim comminuerunt, & postea combusserunt. *Et diruerunt domum Bahal, & fecerunt ex ea latrinas vsque ad diē hanc.* Deleuit itaque Iehu Bahalem de Israel. *Veruntamen à peccatis Ierobham filii Nebat qui peccare fecit Israel, non recessit Iehu: non reliquit vitulos aureos qui erant in Beth-el, & qui erant in Dan.*

Dixit autem dominus ad Iehu. *Quantuis non sit scriptus modus quo deus allocutus est Iehu, rationi tamen consentaneum est, vt per Elisæum prophetam qui eum vixerat in regem dixerit subiuncta, quia studiose egisti quod erat & placuit.*

erat. Iuxta Hebræum habetur. *pro eo quod fecisti bene ad faciendum rectum in oculis meis, iuxta omnia quæ erant in corde meo fecisti domus Achab: filii quarti sedebunt tibi super solium Israel.* Non dicit pro eo quod bene locutus es, sed beneficii, non laudat deus verba, sed facta Iehu: quoniam facta fuerunt non solum recta secundum se, sed etiam bene facta: in verbis autem admixtum fuerat peccatum, scilicet officiosum mendacii. Porro Iehu non custodiuit vt ambularet in lege domini Dei Israel in toto corde suo: non recessit à peccatis Ierobham qui peccare fecit Israel. *In diebus illis cepit dominus tadere super Israel.* Iuxta Hebræum habetur. *in diebus illis cepit Ichouab excidere in Israel.* Manifestat author quod toties comminatam punitionem populi Israel ex quo idolatria Ierobham incepit, deus exequi cepit in diebus Iehu excidendo multitudinem non paruum in Israel. Et manifestauit hoc author, tum ne putares Deum punire domus regias & cultores Bahal, obliuisci autem populi idolatriæ: tum vt intelligeremus prophetiam paulatim executioni mandari à Deo, vt haberet populus occasionem penitendi ab exemplo multitudinis tantæ fratrum suorum excisæ. *percussitque eos Chaxael in omnibus finibus Israel.* Executio narratur prophetiæ tum Eliæ tum Elisæi valde extensa: vt subiuncta loca testantur. Et hæc fuit prima punitio populi Israel propter idolatriam inchoatam à rege Ierobham. *A Iarden ad orium solis totam terram Ghilhad, Gaditam & Reubenitā & Menasitam: ab Harober quæ est super torrentem Arnon, & Ghilhad & Basan.*

Reliquum autem verborum Iehu & omnia quæ fecit & fortitudo eius: nonne ipsa scripta sunt in libro verborum dierum regni Israel? *Et dormiuit Iehu cum patribus suis, & sepelierunt eum in Someron: regnavitq; Ieho achaz, filius eius pro eo. Dies autem quibus regnavit Iehu super Israel, viginti octo anni sunt: in Someron.*

Hahal'ia autē mater Achaz'iahu videns mortuū filium suū, surrexit & interfecit omne semen regni. Non dicit omne semen Dauidis, multi enim ex Dauide orti erant qui non supputabatur cū semine regio: vt pote per tot generationes exclusi non solum à successione in regno, sed etiā à cogitatione de regno, redacti in priuatos ciues & forte etiā pauperes: vt facillè contingit in successu tēporum. *Tulit autē Ioseph*

filia regis Ioram soror Achaz'iahu, Ioras filius Achaz'ia & furata est eum de medio filiorum regis qui interficiebantur. Vide crudelitatem non humanam, sed ferinam: utpote saeuientem in propriam sobolem, in filium filii infantulum. ipsum & nutricem eius de triclinio. iuxta Hebraum habetur. in aula leforum. Locus ubi inuenit infantulum & nutricem eius, describitur. & absconderunt eum a facie Hathal'iahu, & non fuit interficiendus. Fuitque cum ea in domo domini absconditus sex annis. Ne sis ita rudis ut intelligas intra templum, sed in habitaculo quod erat supra templum, quod cum templo supputabatur. porro Hathal'ia regnauit super terram septem annis. Superfuit septem annis.

Anno autem septimo. ab occultatione infantuli. misit Iehoiadab pontifex. Superfuit pontifex: quanuis verum sit quod erat pontifex. & assumpsit centuriones & milites. Legendum est. centuriones ducibus & cursoribus. Institutio centurionum tum inter equites tum inter pedites narratur: hoc est enim primum quod fecit statim post initum cum eis foedus subiunctum. & introduxit eos ad se in domum domini: pepigitque cum eis foedus & iurare fecit eos in domo domini, & ostendit eis filium regis. A iuramento inchoauit seruandi secretum quod audituri erant ab ipso pontifice, & hoc in domo domini: ut ex diuino loco iuramentum haberetur firmitus. deinde pepigit foedus intelligentiam communis inter eos ad constituendum & fouendum legitimum regem: & postea ostedit eis regem infantulum: & sic fecit eos centuriones, si qui eorum non erant in officio centurionis. Praecipitque eis dicendo, haec est res quam facietis tertia pars vestrum introeat sabbato, & obseruet excubias domus regis. iuxta Hebraum habetur. tertia ex vobis venientes sabbati, & custodes custodiae domus regis. Praesupponit haec litera mutationem solitam fieri sabbato hominum pro templo dei, quemadmodum fiebat mutatio panis singulis sabbatis in mensa propositionis. ita quod multitudo quaedam veniebat ad obsequia templi sabbato: & haec appellatur in litera venientes sabbati. & multitudo alia quae seruerat egrediebatur rediens ad propria: & haec appellatur in litera subiuncta exeuntes sabbati. Mandat itaque pontifex ut tertia pars centurionum assumat venientes sabbati ad custodiam domus regis. & hinc apparet quod ordinauit opus hoc creationis regis fieri in die sabbati. Tertia autem pars sit ad portam Seir. Legendum est. ad portam Sur. nomen proprium est portae se-

pti spatii circa templum. & tertia pars ad portam quae est post habitaculum scutariorum. iuxta Hebraum habetur. in porta post cursores. Et haec etiam porta eiusdem septi erat post habitaculum cursorum: hoc est peditum ad custodiam templi. & custodietis excubias domus Messach. iuxta Hebraum habetur. & custodietis custodiam domus destructionem. Dixerat primis ut assumptis venientibus sabbati custodirent domum regis: declarat modo ad quid ordinatur haec custodia, videlicet ne domus regia destruat in ista nouitate. timebat enim ne Hathal'ia desperata incenderet domum regiam: quemadmodum Zimri rex desperatus succenderat palatium regum regum Israel. *Duae vero partes e vobis omnes egredientes sabbato.* iuxta Hebraum habetur. Et duo loca in vobis. omnes exeuntes sabbati. Completa dispositione eorum quae agenda erant a prima tertia parte centurionum, disponit quid agendum sit a duabus aliis tertiis collocatis in locis duobus (videlicet in porta Sur & in porta post cursores) mandando eis ut assumant exeuntes sabbati, quos iam declarauimus: & custodiant excubias domus domini circa regem. Legendum est. regi. Ecce officium utrorumque, videlicet custodire domum domini: hoc est septa circa domum domini ad securitatem regis infantis. Et hinc apparet quod illae portae erant portae septi circa templum: alioquin non dixisset & duo loca in vobis habeant exeuntes sabbati ad custodiam templi regi. Et vallabitis cum habentes arma in manibus vestris, Hebraice clarius habetur. Et circumdabitis regem in circumitu vnusquisque & arma eius in manu eius. Quia ambae istae duae custodiae ordinabantur ad securitatem regis, ideo mandat ut circum circa inuigilent armati. si quis autem ingressus fuerit, hoc est violenter ingredi voluerit. septum templi, occidatur: critisque cum rege egrediente & ingrediente. Extenditur horum officium ad custodiam etiam postea.

Et fecerunt centuriones iuxta omnia quae praeceperat eis Iehoiadab sacerdos: ruleruntque vnusquisque viros suos venientes sabbati cum exeuntibus sabbati, & venerunt ad Iehoiadab sacerdotem. Qui dedit eis hastas & arma. Legendum est. Deditque sacerdos centurionibus lanceas & clypeos quae fuerant regis Dauid: quae erant in domo domini, erant enim haec in domo domini pro custodia ipsius. Et steterunt singuli habentes arma in manu sua. Legendum est. Et steterunt cursores vnusquisque & arma eius

Dicitur: Ichoas ad sacerdotes: omnem pecuniam sanctorum. Legendum est. sanctitatum. in genere enim appellatur pecunia sanctitatum pecunia Deo oblata. *qua inferretur in domum domini. ad differentiā pecuniā non oblatā iēplo Dei, sed pro redemptione primogenitorū, quae erat sacerdotū. à preterentibus qua offertur pro precio anima. & quam sponte & arbitrio cordi sui inferunt in templū domini. Iuxta Hebræū habetur. argentū transcūis viri, argentum animarum aſtimationis eius, omne argentum quod aſcēdit super cor viri ad adducendum in domū Iehouah.* Iuxta planū literæ sensum triplex genus pecuniæ cōmemoratur: videlicet pecunia quæ offertur à viro transeunte ad nomen idoneorū ad bellum, iuxta promulgatā legē exod. 30. & hæc pecunia erat medius siclus pro quolibet, tam paupere quā diuite. Secundum genus est pecunia animarū. & si nihil aliud diceretur quā argentū animarū, anceps valde esset sensus an significaretur appositivē eadē pecunia quæ soluebatur in numeratione populi (quoniā illa appellatur ibidē redēptio animæ) sed ex eo quod dicitur argentū animarum aſtimationis eius, insinuatur significari pecuniā redemptionis animarum quæ voto oblatæ erāt Deo iuxta decretum legis scriptæ leui. 27. erat. n. proprie pecunia illa, pecunia aſtimationis animarū: quoniam aſtimatione valde diuersa erat secundum diuersas aetates hominum voto oblatoꝝ Deo. Tertium autem genus expositione nō eget: quia manifeste sonat pecuniam spontaneorum oblationum. Hæc itaq; tria genera pecuniæ duntaxat commemorantur: & de eis mandatur. *Accipiant illam. Legendum est. Accipiet sibi sacerdotes.* Ordinatur rex vt sacerdotes ad se trahant triplex hoc genus pecuniæ. *iuxta ordinem suum.* Iuxta Hebræū habetur. *vnusquisque à noto suo.* Disponit rex vt sacerdotes colligant huiusmodi pecunias sic vt vniciq; sacerdoti incumbat onus colligendi ab amicis & conuersantibus cum eo: vt facilius esset collectio. *& instaurent sarta teſta domus.* Iuxta Hebræū habetur. *& ipsi fortificabūt requisitionem domus.* Requisitionem appellat rem requisitā, seu potius partem quamlibet indigentem reparatione. nominat siquidem eam à requisitione, quia requirenda erat & diligentia & opere. Et est sermo de domo Dei. *si quid necessariū viderint instauratiōis.* Iuxta Hebræum habetur. *omni qua inuenitur ibi requisitioni.* eadē enim dictio repetitur: & manifestat quod requisitionem vocat omnem partem quæ in templo indigebat re-

paratione

paratione. Causa autem huius indigentia, in secundo parali, cap. vigesimoquarto narratur Hathal'ia regina.

Igitur vsque ad vigesimum tertium annū regis Ichoas. Ne intelligas negligentia sacerdotū vigintitribus annis durasse: quoniam nescimus quoto anno sui regni Ichoas mādauerit scriptam collectionem pecuniæ & instauracionem templi per sacerdotes faciendā. certū est. n. quod post multos annos sui regni mandauit hoc: quia regnare cœpit puer septem annorum. Quanto igitur tempore durauerit negligentia sacerdotum remanente incerto, narratur quod vsque ad vigesimum tertium annum regni Ichoas neglexerunt. *non instaurauerunt sacerdotes sarta teſta templi.* Hebraice habetur. *non fortificauerunt sacerdotes requisitionem domus.* quod intellige vt supra. Vocauitque rex Ichoas Iehō' iadah pōtifex & sacerdotes: & dixit eis, quare non instaurastis sarta teſta templi? Legendū est vt supra. quare vos non fortificastis requisitionem domus: eadem enim verba repetitur. nolite ergo amplius accipere pecuniam iuxta ordinem vestrū. Iuxta Hebræū habetur. *& nunc non tolletis argentum à notis vestris.* Reuocat rex ordinationem olim à se factā, sed ad instauracionem templi reddite eam. Legendum est. quia pro requisitione domus dabitur illud. Hinc coniectura fit quod sacerdotes forte vsurpabāt in vius proprios pecuniam illam: alioquin non dixisset rex quod pro instauracione domus daretur illam. *Prohibitiq; sunt sacerdotes vltra accipere pecuniam à populo, & instaurare sarta teſta domus.* Iuxta Hebræū habetur. *Et voluerunt sacerdotes nō tollere argentum à populo, & non fortificare requisitionem domus.* Concordes narrantur regi sacerdotes, exonerando se ipsos ab vtraque cura: colligendū videlicet pecuniam & reparandi templum.

Et tulit Icho' iadah pōtifex Gazophylacium vnum, & fecit foramē in ostio eius: posuitq; ipsum iuxta altare ad dexterā ingrediensium domum domini. Aliud inuentū medium ad colligendū pecuniā narratur satis clarum. mittebantq; in eo sacerdotes qui custodiebāt ostia omnē pecuniam qua deferebatur ad templū domini. Iuxta Hebræum habetur. *& dabunt ibi sacerdotes custodes vasis omne argentū allatum in domū domini.* Hinc apparet quod theca illa perforata in superiori parte nō erat ad hoc posita vt populus per foramē illud iaceret pecuniā intra thecā (clare enim hic dicitur quod sacerdotes omnē pecuniam allatā in domū Dei ponebant ibi) sed populus offerebat debitā vel spontaneam pecuniam

pecuniā supradictā in aliquibus vasis quæ sacerdotes publicè euacuabant super foramen illius thecæ, quæ gazophylacium in vulgata ædificatione dicitur. Habetur quoq; hinc deputatos fuisse quosdam sacerdotes ad custodiā vasis in quo offerebat populus pecuniā. Nec oportet vnicū tantum vas intelligere: quoniā sæpe singulari numero apud Hebræos multitudo significatur. Cumq; videbant nimiam pecuniam esse in gazophylacio. Legendum est. multam pecuniam esse in theca, ascendeat scriba regis & pontifex. Parui refert q̄ hebraicè habet, & sacerdos magnus, vt intelligamus clauis thecæ apud regē & pontificē seruari, effundebatq; & numerabāt. Hebraicè habetur, & ligauerūt & numerauerūt, ordine præpostero, pecuniā inuentā in domo domini. Et dabunt eam iuxta numerum atque mensurā. Hebraicè habetur. Et dabunt pecuniam paratā. & nihil explicatur de numero aut mensura. in manu eorum qui præerant cernētariis domus domini. Iuxta Hebræum habetur. per manū factorum operis, ordinatorum in domo Iehouah. Per ordinatos in templo effectores operis (hoc est præfectos operi reparandi templi) dabatur pecunia. & extrahēbāt eam pro fabricis lignorum & pro cernētariis, iis qui operabantur in domo domini. Legendum est. & pro aedificatoribus, facientibus domum Iehouah. Quod autem immediatè sequitur in vulgata ædificatione. Et facta tecta faciebāt. Legendū est. Et pro paratoribus, significatur in genere preparatores materię. & pro cesoribus lapidum, & ad emendū ligna & lapides dolationis, ita vt impletur in ædificatione domus domini in omnibus quæ indigebant expensa ad munendam domum. Iuxta Hebræum habetur. ad fortificandum requisitionem domus Iehouah: & ad omne quod egredietur super domum ad fortificandum. Duo dicuntur. alterū q̄ hæc omnia impendebātur ad reparationē tēpli: alterum quod non solum prædicta, sed etiā quicquid necessariū erat ad fortificandum tēplum emebatur dicta pecunia. Tertium autem subiungitur. Veruntamen non siebant ex eadem pecunia. Superfluit ex eadem pecunia. Hoc supererat explicandū: videlicet quod illa pecunia non expendebatur ad aliud quàm ad fortificandum templum. hydrie templi domini. Iuxta Hebræum scribuntur nescio quæ vasa argentea: sed de propriis nominibus instrumentorum aut vasorum non sum sollicitus, propter incertitudinem, & quia subiūgitur vniuersaliter non esse facta ex hac pecunia vasa quæcunque aurea aut argentea. fuscimula, mallunna, tuba, omne vas aureum & vas argenteum.

gentium: de pecunia illata in domum domini. Facientibus enim opus dabant eam: & instaurabant ex ea domum domini. Hiuc soluitur quæstio consurgens ex scriptis 2. Paralipo. cap. 24. quando enim indiguit templum reparatione, pecunia illa ad reparationem templi duntaxat impensa significatur: nihil que hic scribitur quid factū fuerit de pecunia superflua post completam reparationem templi, quod in Paralipomenis explicatur.

Et non siebat ratio hominibus per quorum manus dabāt pecunias ad dandum facientibus opus: sed in fide tractabant eam. Iuxta hebræū habetur. quia cum fide ipsi facientes. Ratio redditur quare non exigebatur supputatio à præfectis operis, eo quod tantæ prohibitatis erant vt eorum fidelitas satisfaceret. Pecunia pro delicto & pecunia pro peccatis non inferebatur in domum domini: quia sacerdotum erat. Superfluit quia: pura narratio est, non redditio causæ.

Tunc ascendit Chazael rex Syria, & pugnavit contra Ghath & cepit eam: posuitq; Chazael faciem suam ad ascendendum contra Ierusalaim. Dicendo tuuc, significat cōpleta reparatione tēpli venisse Hazaelem: ad differentiā alterius belli etiā Syrorū contra Ioas quod postea factum est, cuius fit mentio in Paralipomenis. Quāobrem tulit Iehoa rex Iehuda omnia sanctificata quæ cōsecrauerant. Legendum est. quæ sanctificauerunt Iehosaphat & Iehoram & Acham iahu patres eius reges Iehuda. Sed memento quod sanctificationis nomine non significatur aliqua consecratio, sed sola oblatio seu dicatio Deo. vnde & antiquus interpres bene explicat subiungēdo. & quæ ipse obtulerat. Hebraicè enim scribitur. & sanctificationes suas. sanctificatum enim appellat oblatū Deo. & totū autē quod inuentum est in thesauro domus domini & domus regis: misitq; Chazaeli regi Syria, & ascendit à Ierusalaim. Ab hoc exēplo pecuniæ & iocalia ecclesiarū pro redimēda vexatione populi ab infidelibus vexati seu vexandi bello, licite impendūtur: simul tamē cum toto thesauro regio, vt hic narratur factū. iniquū siquidē esset inchoare ab expoliatione ecclesiarū: sed vbi publicus thesaurus non sufficit, ecclesiarum opes subuenire debent.

Reliquum verborum Ioas & omnia quæ fecit: nōne ipsa scripta sunt in libro verborū dierū regū Iehuda? Surrexerūt autē serui eius & cōiurauerunt inter se: percusseruntq; Ioas in domo Millo in descēsu Silla. Et Iosachar filius Simbath & Iehozabad filius Somerseru

eius percusserunt eum & mortuus est: sepelieruntque eum cum patribus suis in ciuitate Dauid, & regnauit Amazia filius eius pro eo.

CAPVT XIII.

Nuo vigesimo tertio Ioas filij Achaz iahu regis Iehuda: regnauit Ieho'acham filius Iehu super Israel in Someron decem & septem annis. Fecitque malum in oculis domini: & secutus est peccata Iarobham filij Nebat qui peccare fecit Israel, non declinauit ab eis. Iratusque est furor domini contra Israel: & tradidit eos in manum Chazael regis Syriae & in manum Ben'hadad filij Chazael omnibus diebus. hoc est in seruitutem redegit Israelitas, sub dominio regis Syriae.

Deprecatus est autem Ieho'acham faciem domini: & exaudivit eum dominus, vidit enim angustias Israel quia attriuerat eos rex Syria. Legendum esset, quia vidit oppressionem Israelis quia oppressit eos rex Syria. Verè benignus Deus etiam in peccatores, rege enim supplicante Deo, misertus est populi oppressi à tyrannide Syrorum: quanuis videret quod non propterea recessuri essent ab idolatria vitulorum aureorum, vt clare subiungitur. Et dedit dominus Israel saluatorem. Quis fuerit iste saluator, nescitur, alienum tamen à ratione non est vt fuerit Elifseus, optimè notus Hazaeli regi Syriae, & liberatus est de manu regis Syriae, iuxta Hebraeum habetur, & exierunt de sub manu Aram, hoc est Syriae. Ecce primus effectus istius saluatoris, satis quadrans Elifseo: vt intelligamus ipsius intercessione reges Syriae cohibuisse suos ne amplius opprimerent illos paucos Israelitas qui erant residui. hoc enim consonat secundo effectui: videlicet quod securi habitauerunt Israelitae in tabernaculis suis sicut prius soliti erant. Significanter autem dicitur de manu Aram (hoc est de oppressionem Syrorum) & non dicitur quod exierunt de manu regis Syriae: nam de regibus praemissum est quod tradidit eos Deus in manum Hazaelis & Ben'hadad regum cunctis diebus Ioachaz. Ab oppressionem igitur eorum saluati dicuntur vt securè possent habitare in tentoriis agrorum suorum: & propterea valde quadrat vt Elifseus fuerit iste saluator. habitaueruntque filij Israel in tentoriis suis sicut heri & nudius tertius. Verumtamen non recesserunt à peccatis domus Iarobham qui peccare fecit Israel, sed in ipsis ambulauerunt: & etiam lucus stetit in Someron. Non sola idolatria vitulorum aureorum introducta à Ieroboham perseverauit: sed etiam lucus in Samaria ad superstitiones & forte obscena vel etiam

etiam ad sacrificia permanit. Et non sunt relictis Ieho'acham de populo, nisi quinquaginta equites & decem currus & decem millia pedum. Vide immensam cladem, ex tam modico numero relictorum. disperdiderat enim eos rex Syria, & posuerat eos veluti puluerem in tritura. Qualitas relictorum insinuat ex hac similitudine: vt intelligamus relictos eos qui pro nihilo habebantur, similes pulueri euadenti ex tritura. Reliquum autem verborum Ieho'acham & omnia quae fecit & fortitudo eius nonne ipsa scripta sunt in libro verborum dierum regum Israel. Dormiuitque Ieho'acham cum patribus suis, & sepelierunt eum in Someron: & regnauit Ioas filius eius pro eo.

A Nuo trigesimo septimo Ioas regis Iehuda: regnauit Ioas filius Ieho'acham super Israel in Someron sedecim annis. Intellege hoc initium regni per modum correptandi patri suo. nam Ioachaz pater regnauit annis decem & septem: hoc est à vigesimo tertio anno Ioas regis Iudae vsque ad trigésimum nonum seu quadragesimum, vt in principio huius capituli scribitur. viuebat igitur Ioachaz pater hoc trigesimo septimo anno Ioas regis Iudae, quo correptus est filius eius Ioas. Et fecit malum in oculis domini: non declinauit ab omnibus peccatis Iarobham filij Nebat qui peccare fecit Israel, sed in eis ambulauit. Reliquum autem verborum Ioas & omnia quae fecit, & fortitudo eius qua pugnavit cum Amazia rege Iehuda: nonne ipsa scripta sunt in libro verborum dierum regum Israel? Dormiuitque Ioas cum patribus suis, & Iarobham sedit super solium eius: sepultusque est Ioas in Someron cum regibus Israel.

Elifseus autem aegrotavit infirmitate qua & mortuus est: descenditque ad eum Ioas rex Israel, ecce vsque ad quod tempus peruenit Elifseus iam senex: vt pote qui post raptum Eliae vixit annis fere sexaginta. & stetit coram eo & dixit, pater meus pater meus currus Israel & auriga eius. Legendum est, & fortitudo eius. Quia Elifseus pluries saluauerat Israel, ideo deplorat eum rex equipollentem & curribus & equitibus (hoc est vniuerso exercitu) Israelis. saluauerat enim primum eos contra Moabitas & pluries contra Syros: vt supra scripta testantur. Et ait ei Elifseus, affer arcum & sagittas: attulitque arcum & sagittas. Et dixit ad regem Israel, pone manum tuam super arcum. posuitque manum suam. Omnes istae actiones sensibiles mandatae & factae, non humana ratione sunt dispositae, sed diuina inspiratione ordinante per haec sensibilia manifestari futura opera Dei in salutem

salutem populi: vt vel ex his sensibilibus & perciperent & retinerent idolatræ, summi Dei prouidentiam & gubernationem certam. & posuit Elisah manus suas super manus regis. vt etiam ex hoc intelligeretur meritum prophetæ esse illud quod operabatur. Et ait, aperi fenestram orientalem. quia illa respiciebat Syriam. & aperuit: dixitque Elisah, iace sagittam, & iecit: & ait Elisah, sagitta salutis domini. Legendum est, sagitta salutis domino, & sagitta salutis contra Syriam. Dupliciter salus significatur, primum ad manifestandum quid significauerit superposita manus Elisæ: videlicet vt salus futura ex bello referatur ad summum deum ita quod agnoscat ab illo. deinde manifestatur quid significet iactus illius sagittæ per illam fenestram: videlicet salutem sagittam contra Syriam. Et dixit hæc vt etiã mortuus proderet regi & populo. percutiesque Syriam in Aphec vsque ad consumptionem. Nomen ciuitatis est Aphec cuius superius mentio facta est. Et ait tolle sagittas, & talis: dixitque ad regem Israel, percutite iaculo terram. Superfluit iaculo. & percussit tribus vicibus & stetit. Iratusque est contra eum vir Dei & ait: si percussisses quinquies aut sexies: siue septies. Superfluit siue septies, tunc percussisses Syriam vsque ad consumptionem, nunc autem tribus vicibus percutes Syriam. Nota contextum: quoniam ex Elisæi verbis habetur reuelatum ei fuisse vt faceret regem percutere terram: & si quinque aut sex vicibus rex percuteret terram, percussurus esset Syriam vsque ad destructionem: si autem, tot vicibus esset percussurus Syriam quot vicibus percuteret terram. Nec queras rationem quare Deus sic incertè reuelauit Elisæo: quoniã spiritus sanctus diuidit dona sua prout vult. Et est sermo de numero percussione terræ cõtinuato motu: & propterea cū rex desistisset percutere terram, iratus est Elisæus ægrè ferens minorem victoriã futurã.

Mortuusque est Elisah, & sepelierunt eum latrunculi autem. Iuxta Hebræum habetur. & societas, ad excursions faciendas venerunt in terram sequenti anno. Quidam autem sepelientes hominem viderunt latrunculos. Legendum est. Et fuit ipsis sepelientibus virum, & ecce viderunt exercitum, proculdubio illarum societatum. & proiecerunt cadaver. Hebraicè habetur. & proiecerunt virum in sepulchrum Elisah, nunquam enim nominatur hic vir mortuus, sed vir sepeliendus. quod cum tetigisset ossa Elisæi, reuixit homo & stetit super pedes suos. Iuxta Hebræum habetur. & iuit & tetigit vir ossa Elisah, & vixit & surrexit super pedes suos. ita

ita iacet in hebræo. Quæ ideo annotauerim vt perpendatur non esse certum quod vir ille fuisset vere mortuus: scriptura enim non narrat ipsum fuisse mortuum. & potuit contingere vt passionem aliquam subisset viuus, ita quod apparebat mortuus, priuatus externo sensu & motu: & propterea sepeliendus erat, & tãquam mortuus proiectus est in sepulchrum Elisæi: & Elisæi meritis vixit actualibus operibus vitæ, sensus & motus statim, qui si fuisset in proprio sepulchro sepultus, fuisset penitus extinctus.

Chazael autem rex Syria oppressit Israel cunctis diebus Iehoaacham. Non contrariatur sententia hæc paulo superius dictis, quod deprecatus est Ioacham faciem domini & dedit eis saluatorem: quoniam ad diuersa referuntur. saluator siquidem ille refertur ad quietem ab oppressione reliquiarum populi: perseverantia autem oppressione omnibus diebus Ioacham, refertur ad occupatas ciuitates: quod videlicet eas semper tenuit rex Syria regnante Ioacham in Israel. Et misertus est dominus eorum & reuertit se ad eos, propter pactum suum cum Abrahamâ Isaac & Iacob: & noluit disperdere eos, nec proiecit eos à facie sua vsque in præsens tempus. Ioas tẽpus significatur per tempus præsens quo merebatur eiici à facie Dei, ad differentiam tẽporis Hoseæ regis quo eiectus est, dilatio siquidem pœnæ significatur propter Abrahamâ, si forte populus ad pœnitentiam reuocaretur. Mortuus est autem Chazael rex Syria: & regnavit Ben hadad filius eius pro eo. Reuersusque est Iehoas filius Iehoaachã, & tulit ciuitates de manu Ben hadad filij Chazael quas tulerat de manu Iehoaachã patris eius iure prælij. Hebraicè habetur. in bello, factum enim narratur, nõ ius prælij, tribus vicibus percussit eum Ioas iuxta Elisæi vaticinium. & reddidit ciuitates Israelis.

CAPVT XIII.

N anno secundo Ioas filij Ioacham regis Israel: regnavit Amaziah filius Ioas regis Iehuda. Si supputaueris quadraginta annos regni Ioas regis Iudæ, ac per hoc Amaziam filium eius regnasse quatuor annos à trigésimo septimo anno regni patris sui, perpendes quod supra diximus: videlicet quod Ioas rex Israel biennio corregnavit patri, & quod secundo anno regni sui, postquam successit patri regnavit vt hic scribitur Amazias filius Ioas regis Iudæ. Filius viginti quinque annorum erat, cum regnare cepit, & novem annis regnavit in Ierusalaim: & nomen matris

matris eius Iehobaddan de Ierusalaim, Fecitque rectum in oculis domini. Intellige hoc in principio regni sui. & propterea subditur. verumtamen non ut David pater eius: iuxta omnia que fecit Ioaas pater eius fecit. Rectitudo Amazie non assimilatur rectitudini Davi dis primi patris regum Iudae: sed assimilatur rectitudini proprii patris ipsius, qui fecit rectum quodam tempore & postea fuit malus. Et vere sic fuisse, clarè patet ex scriptis in secundo Paralip. cap. 25. Nisi tantum quòd excelsa non abstulit. Iuxta Hebræum habetur. Tantum excelsa non abstulerunt: ad huc populus immolabat & thurificabat in excelsis. hoc est, etiam tempore quo Amazias fecit rectum coram domino non abstulerunt excelsa: hoc est permittebatur sacrificare vero Deo extra altare domini in locis excelsis. Et hoc propter pronitatem populi ad sacrificandum in locis illis, quavis prohibitum hoc esset in lege.

Cumque obtinisset regnum. Legendum est. Et fuit cum roboratum fuisset regnum in manu eius. Sententia est clara. percussit servos suos qui percusserat regem patrem eius. Filios autem percussorum non occidit: sicut scriptum est in libro legis Moysi. Deut. 24. ubi præcepit dominus dicendo. non morietur pater pro filio, & filij non morientur pro patribus: sed unusquisque pro peccato suo morietur. Et hinc habes quòd etiam in crimine lætæ maiestatis non occidebantur filij innocentes. Ipse percussit Edom in valle Salis decem millia: & apprehendit petram in prælio. Ut scripta in Paralipomenon testantur, petra hæc apprehensa est ad usum præcipitationis. erat enim rupes quædam ex qua præcipitavit alia decem millia virorum quos ceperat vivos. Vocavitque nomen eius Iexehel. Legendum esset. Iochel usque ad diem hanc. Sonat autem Iochel obedientiam Dei: ut nosset omnes quòd ex diuino mandato vicerat & punierat Idumæos.

Tunc misit Amasia nuncios ad Iehoas filium Ieho' acham filij Iehu regem Israel dicendo. Tempus post victoriam contra Idumæos demonstratur. & idem fuit tempus quo Amazias auersus est à Deo ad idolatriam: ut Paralip. testatur. veni & videamus nos facie. Inuitatio his honestis verbis significatur ad prælium. Remisitque Iehoas rex Israel ad Amaziã regem Iehuda dicendo. carduus qui est in Libano misit ad cedrum que est in Libano dicendo. da siliam tuam filio meo in uxorem. Parabola est manifesta: nec significatio eius est occulta. assimilatur enim Amaziã carduo, libani tamen propter culmen regiũ: seipsum vero

verò assimilatur cedro Libani, ut nullã proportionem inter eos esse manifestet. transferuntque bestia agri que sunt in Libano, & conculcauerunt carduum. Periculum imminens Amazie per hoc proponitur: quòd quemadmodum carduus expositus est calcandus à bestiis trãseuntibus per Libanũ, ita ipse exponitur calcandus facile ab illis que sunt cum ipso Ioaas cedro Libani. Percutendo percussisti Edom, & eleuauit te cor tuũ: gloriare & sedere in domo tua, cur prouocas in malum ut cadas tu & Iehuda tecum.

Et nõ acquieuit Amaziã sano patris cõsilio, sed ad bellum inferendum progrediebatur. ascenditque Iehoas rex Israel, & viderunt se facie ipse & Amaziã rex Iehuda in Bethemes oppido Iehudæ. Et percussus est Iehuda coram Israel: & fugerunt unusquisque in tentoria sua. Amaziã vero regem Iehudæ filium Iehoas filij Achaz iahucepiti Iehoas rex Israel in Bethemes: & adduxit eum in Ierusalem. Iuxta hebræum habetur. & venerunt Ierusalaim victores. & interrupit. Ioaas rex Israel. murum Ierusalaim à porta Ephraim usque ad portam anguli quadringenti cubitis. Tulitque omne aurum & argentum & omnia vasa que inuenta sunt in domo domini & in thesauris domus regis, & filios obsides.

Iuxta hebræum habetur. & filios fideiussorum. insinuat enim per hoc quòd multi in Ierusalem fideiusserunt regi Israel pro pace cum eo, & propterea dederunt filios obsides. & reuersus est in Someron. Reliquum autè verborum Iehoas qua fecit, & fortitudo eius qua pugnavit. Legendum est. & qua pugnavit cum Amaziã rege Iehudæ: nõne ipsa scripta sunt in libro verborum dierum regum Israel: multa enim fuit fortitudo huius Ioaas contra Syros: & illi accumulatur fortitudo contra Amaziã. Dormiuitque Iehoas cum patribus suis, & sepultus est in Someron cum regibus Israel: & regnavit Iarobham filius eius pro eo.

Vixit autem Amaziã filius Ioaas rex Iehudæ postquã mortuus est Iehoas filius Ieho' acham rex Israel, viginti quinque annis. Corrupta est litera: legendum est. quindecim annis. sic enim habetur in hebræo. Et fuit metio numeri annorum quibus superstes fuit Amaziã, tum ad insinuandum quòd mortuo Ioaas rege Israel coniuratio facta est contra Amaziã & fugit ad ciuitatem Lachis, in qua vixit multis annis: tum ad insinuandum tempus quo regnare cepit Hazarias filius Amaziã, videlicet post mortem Ioaas & fugam patris: quæ infra biennium vel circa post mortem Ioaas fuit, ut subiuncta in sequenti capitulo innunt. Reliquum autè verborum Amaziã nõne ipsa

scripta sunt in libro verborum dierum regum Iehudæ? Factaque est contra eum coniuratio in Ierusalaim, & fugit in Lachis: miseruntque post eum in Lachis, & interfecerunt eum ibi. in fine duodecim annorum à fuga. Et asportauerunt eum in equis: sepultusque est in Ierusalaim cum patribus suis in ciuitate Dauid. Tulit autem totus populus Iehudæ Hazar'iam, annos natum sedecim: & constituerunt eum regem pro patre eius Amaz'iahu. Vt subiuncta innuunt, viuentē adhuc Amazia factus est à populo rex filius eius Hazarias: qui alio nomine vocatur Ozias. Ipse adificauit Elath, & restituit eam Iehudæ: postquam dormiuit rex cum patribus suis. Nisi Hazarias fuisset etiam rex viuentē patre: nequaquam scriberetur quod restituit Elath Iudæ postquam mortuus est pater: ad differentiam siquidem temporis quo regnauit viuentē patre, dicitur postquam iacuit rex.

Anno quintodecimo Amaz'iahu filij Ioas regis Iehudæ: regnauit Iarobham filius Ioas super Israel in Someron quadraginta & vno annis. Supputa hinc initium regni Ierobohæ ex quo regnauit succedens patri. & fecit malum in oculis domini: non declinavit ab omnibus peccatis Iarobham filij Nebat, qui peccate fecit Israel. Ipse restituit terminum Israel, ab introitu Ghamath vsque ad mare solitudinis: iuxta sermonem domini Dei Israel, quem locutus est in manu serui sui Ionæ filij Amithai prophete. Aiunt hunc esse Ionam qui inter duodecim cõnumeratur prophetas, qui erat de Ghat. Si hoc verum est, non fuit iste filius mulieris Sunamithis resuscitatus ab Elisæo, nec filius viduæ Sarephthæ resuscitatus ab Elia: sicut nec Sunem nec Sareptha est ciuitas Ghat. quæ est in Ophir. Hebraicè habetur. Chepher. Ad differentiam Ghat ciuitatis Pelisthinorū (quæ dicebatur absolute Ghat) adiungitur appositiue Chepher, dicendo de Ghat Chepher. Vidit enim dominus afflictionem Israel. Rationem reddit author (vel forte ipse Ionas) victoriarum Ierobham, amaram nimis. Hebraicè habetur, mutabilem valde. hoc est quæ facile in variis mutationes agebatur ab hostib⁹. & quod cõsumpti essent vsque ad clausos carceris & extremos. Iuxta Heb. habetur. & non retentus & non relictus, & nõ auxilians Israeli. Et nõ locutus est dominus ad delendum nomen Israel de sub cælo: & saluauit eos in manu Iarobham filij Ioas. Reuoca ad memoriã repetitas prophetias à tẽpore Ierobham primi regis idolatræ comminãtes quod in Israel nec retentus nec relictus erit: & perpende narrari nunc adimpletas fuisse prophetias, dicẽdo quod

quod non retentus neque derelictus. Et est hyperbolica locutio, significans defecisse omnes tam retentos in frequentia ciuium quàm habitos pro derelictis, paucissimi enim remanserat in Israel, vt numerus eorū in præcedenti scripto capitulo testatur: & propterea tãquã executã cõminatione narratur diuina gratia vt nõ penitus deleteretur nomẽ regni Israel.

Reliquum autem verborum Iarobham & omnia quæ fecit & fortitudo eius qua pugnavit, & qua restituit Damascum & Chamath Iehudæ in Israel. Non dicitur restituit Iudæ, sed restituit Iudæ in Israel: quia non regno Iudæ (cuius olim, tempore scilicet præcorum regum, fuerant) sed regno Israel tanquam succedenti loco Iudæ restituit. nõne ipsa scripta sunt in libro verborum dierum regum Israel? Dormiuitq; Iarobham cum patribus suis, cum regibus Israel: & regnauit Zechar'ia filius eius pro eo.

CAPVT. XV.

In anno vigesimo septimo Iarobham regis Israel: regnauit Hazar'ia filius Amaz'ie regis Iehudæ. Aduerte prudens lector quod si hoc intelligatur secundum supputationẽ annorū scriptã, manifeste sequitur vacasse regnū Iudæ annis duodecim. nã vt in præcedẽti scripto est capitulo, iste Ierobohæ cõcepit regnare anno quintodecimo Amaziæ regis Iudæ: qui regnauit annis viginouẽ, vt in principio præcedẽtis capituli scribitur. ab vltimo ergo anno Amaziæ vsque ad vigesimũ septimum annū Ierobham fluxerunt anni duodecim: ac per hoc iuxta istam literã duodecim annis vacauit regnū Iudæ. Quod nõ esse verū, scripta in præcedẽti capitulo de isto Hazaria insinuãt: sonãtia quod incepit regnare etiã viuentē patre: nullum ergo fuit tempus vacationis regni Iudæ. Qua veritate supposita restat per hã scripturã intelligẽdum significari, quod iste Ierobham corregnauit patri suo Ioas annis duodecim: & istum vigesimum septimum annum supputari non ab initio quo regnauit Ierobham succedẽs patri, sed ab initio quo regnauit corregnando patri. Cõsonat autem scriptis in præcedẽti capitulo quod Ierobohæ corregnauerit patri: eo quod ei attribuitur salus Israelis destructi vsque ad retetos & derelictos, quæ tamen destructio fuerat tẽpore aui eius Ioacham. hoc enim est signum qd ipse Ierobohæ tẽpore patris sui Ioas saluauerit populum, & corregnauerit post quartū ipsius Ioas annum. Est itaque sensus literæ quod anno vigesimo septimo à tempore

quo corregnauit patri Ieroboham rex Israel, regnauit, hoc est regnare incepit tanquam succedens patri Hazarias. & dicimus tanquam succedens patri, ad differentiam annorum quibus etiam ipse Hazarias regnauit uiuente patre. *Filius sedecim annorum erat cum regnare incepit.* uiuente patre. Ita quod in his duabus lineis diuersimode sumitur regnare Hazariae nam aetas sedecim annorum refertur ad initium regni eius uiuente patre: vigesimusseptimus autem annus Ieroboham refertur ad initium regni eius mortuo patre. et *quinquaginta duobus annis regnauit in Ierusalaim: & nomen matris eius, Iechol' iahu de Ierusalaim.*

Fecitq; rectum in oculis domini: iuxta omnia quae fecit Amaz' iahu pater eius. Assimilatur rectitudo Hazariae rectitudini Amaziae patris, quod ad hoc quod uterque fuit bonus in principio regni sui, sed postea uterque peccauit. Veruntamen excelsa non abstulerunt: adhuc populus immolabat & thurificabat in excelsis. Percussit autem dominus regem, & fuit leprosus usque ad diem mortis suae. De hac percussione & lepra scribitur diffusè in 2. Paralip. cap. 26. & habitabat in domo libera seorsum. Superfuit seorsum. & appellatur domus libera à frequentia hominum & occupatione negotiorum regni. Iotham vero filius regis gubernabat palatium iudicans populum terrae. Reliquum autem verborum Hazariae & omnia quae fecit: nōne ipsa scripta sunt in libro verborum dierum regum Iehudae? Et dormiuit Hazaria cum patribus suis, & sepelierunt eum cum patribus suis in ciuitate Dauid: regnauitq; Iotham filius eius pro eo.

Anno trigesimo octauo Hazar' iahu regis Iehudae: regnauit Zechar' iahu filius Iarobham super Israel in Someron sex mensibus. Aduerte prudens lector quod si spectetur ad annos scriptos, inuenitur vacasse regnum Israel annis vigintiquatuor. nam à vigesimo septimo anno Ieroboham inchoando annos Hazariae, sequitur manifeste Ieroboham mortuum fuisse quartodecimo anno Hazariae (regnauit enim Ieroboham vno & quadraginta annis) & sic à quartodecimo anno Hazariae usque ad trigesimum octauum annum eiusdem vacasse regnum Israel vigintiquatuor annis. quod esse falsum testatur tot usurpatores regni Israel in hoc capitulo subiuncti post mortem Ierobohae. Ad euitandū igitur hoc, intelligimus per hanc literam significari quod Hazarias decimo octauo anno Amaziae patris sui coepit regnare. sic enim trigesimo octa-

uus annus regni eius inuenitur quadragesimus primus annus regni Ieroboham: utpote qui coepit regnare anno quintodecimo eiusdem Amaziae regis Iudae. Ita quod iste Zecharias filius Ieroboham statim successit patri defuncto, & sex duntaxat mensibus regnauit. Et fecit malum in oculis domini, sicut fecerāt patres eius: non declinauit à peccatis Iarobham filij Nebat, qui peccare fecit Israel.

Coniurauit autem contra eum Sallum filius Iabes, percussitq; eum palam. Iuxta Hebraeorum habetur. coram populo & occidit eum: regnauitq; pro eo. Sententia est clara: & sic terminata est progenies regum ex domo Iehu. Reliqua autem verborum Zechar' iahu, ecce ipsa scripta sunt in libro verborum dierum regum Israel. Hoc est verbum domini quod locutus fuerat ad Iehu dicendo, filij quarti sedebunt tibi super solium Israel: & fuit sic.

Sallum autem filius Iabes regnauit trigesimonono anno Hux' iae regis Iehudae: regnauitq; vno mense in Someron. Et ascendit Menachem filius Ghadi de Thirza & venit in Someron, & percussit Sallum filium Iabes in Someron: interfecitq; eum & regnauit pro eo. Reliquum autem verborum Sallum & coniuratio eius qua coniurauit: ecce ipsa scripta sunt in libro verborum dierum regum Israel. Tunc percussit Menachem Thiphfach & omnes qui erant in ea. Nomen ciuitatis est Thiphfach. & terminos eius de Thersa. Legendum est. à Thirza, quia non aperuerat, percussit. Et nomen est ciuitatis alterius ex qua oriundus erat iste rex. describitur enim quod percussit terminos illius vicinae ciuitatis quae noluerat illi aperire portas ad recipiendū eum in regem usque ad terminos eius conterminos Thirzae. & omnes praegnantes eius scidit.

Anno trigesimonono Hazar' iae regis Iehudae: regnauit Menachem filius Ghadi super Israel decem annis in Someron. Fecitque malum in oculis domini non recessit à peccatis Iarobham filij Nebat, qui peccare fecit Israel omnibus diebus suis. Veniebat Phul rex Assyriorum in Thersa. Legendum est. Venit Pul rex Assur super terram. & non dicitur quod venit in Thersa. An autem venerit inuocatus à nouo rege Israel ut fauore eius firmaretur in regno, an venerit oppressurus regnū Israel & placatus argento ac submissione regis Israel non aliter opprefert, nō est usquequaque perspicuum. Stylus tamen Hebraicus insinuat quod venit vocatus à rege Israel. familiaris siquidem est hebraico stylo praeposterus ordo: & propterea